

Inlevingsopdrachten zijn een krachtig middel om leerlingen in het verleden te laten duiken. Ze moeten doen alsof ze een historische persoon zijn of in een bepaalde tijd leven. Vaak is een klein beroep op de fantasie van de docent en van de klas voldoende om het verleden te laten leven en beleven. Tessa de Leur vertelde in een eerder nummer over haar ervaringen met tekenopdrachten. In dit artikel beschrijft ze een ander soort inlevingsopdracht. Ze speelt met haar leerlingen de loopgravenoorlog na.

TESSA DE LEUR

Oorlog in de klas!

De Eerste Wereldoorlog naspelen

In een derde klas was ik bezig met de Eerste Wereldoorlog. Mijn leerlingen waren van mening dat alleen de Tweede Wereldoorlog belangrijk was en zij vonden dit onderwerp eigenlijk tijdverspilling. Ik probeerde zo beeldend mogelijk te vertellen over de loopgraven. 'Waarom duurde het allemaal zo lang?', vroeg Rick. 'Je zet toch een paar commando's in met sluipschutters en dan is het over?' Op dat moment realiseerde ik me dat mijn verhaal helemaal niet was overgekomen.

'Jongens, we gaan het anders doen! Ik weet niet of het kan, maar als jullie meewerken gaan we proberen een loopgravengevecht na te spelen.' Dit was improvisatie, want het idee om de loopgraven na te spelen kreeg ik pas bij de vraag van Rick, en over de uitvoering had ik dus niet nagedacht. Gelukkig was deze derde klas bijzonder welwillend en zo ontstond een les die inmiddels veel beter is uitgewerkt en die ik al vier jaar geef.

Het doel van de les is leerlingen een concreet beeld te geven van de Eerste Wereldoorlog, doordat ze zich inleven in een soldaat in de loopgraven. Natuurlijk zijn films en foto's realistischer en meer historisch verantwoord, en kan een goede verteller de sfeer ook weergeven. Maar het bleek heel goed te werken om leerlingen de situatie aan den lijve te laten ondervinden.

Natuurlijk blijft dit een schematische weergave van een historische situatie. Het is belangrijk de leerlingen hiervan bewust te maken. Dit 'spel' moet worden aangevuld met een achtergrondverhaal en met origineel beeldmateriaal. De les kan wel een krachtige basis vormen, en bovendien is het een les die leerlingen niet snel vergeten!

Vooraf

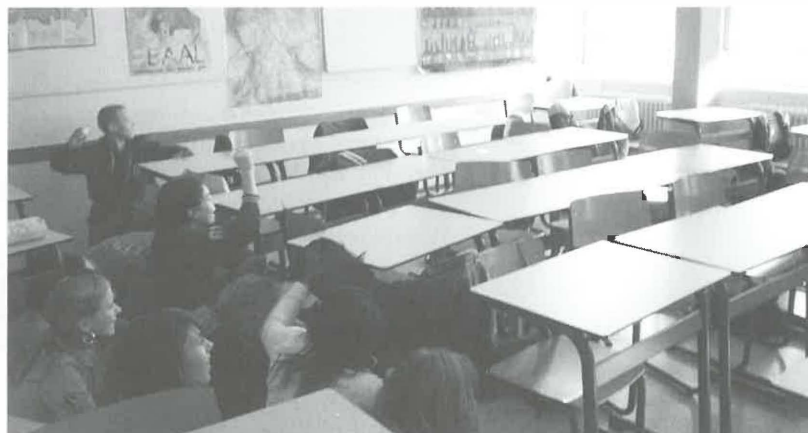
Enige voorkennis over de Eerste Wereldoorlog is vereist. Leerlingen moeten ten minste weten welke partijen tegen elkaar vochten en waar het front ongeveer lag. Het woord 'loopgraaf' moet bekend zijn. De meeste leerlingen hebben wel gedachten bij het woord oorlog. Maar het beeld dat ze hebben wordt vooral bepaald door wat ze op tv zien. Tanks in de straten van Bagdad, vliegdekschepen in de

Duitse soldaten vertrekken vol vertrouwen naar het front.

Golf en F-16's met radarapparatuur. Bij het begin van de les vraag ik de leerlingen naar deze beelden. Vervolgens vertel ik dat we het over een ander soort oorlog gaan hebben. Ik laat de bekende foto zien van Duitse soldaten die blij en opgetogen vertrekken naar het front. Veel van deze soldaten zijn nauwelijks ouder dan de leerlingen. Ik vraag ze waarom de soldaten zo vrolijk vertrekken. De antwoorden zijn meestal goed: 'Ze willen vechten voor het vaderland, ze denken dat ze gaan winnen, ze denken dat het niet lang zal duren'.

TESSA DE LEUR IS DOCENT
GESCHIEDENIS OP HET SINT-
NICOLAAS LYCEUM IN AMSTERDAM.

Op de foto's: klas A3B.

Ik vertel dat de soldaten zich geen voorstelling konden maken van een oorlog met moderne wapens.

De werkvorm die nu volgt, staat of valt met een goede aansturing. Als docent moet je bereid zijn de regie strak en enthousiast in handen te nemen.

Organisatie

Mijn leerlingen zitten in de traditionele opstelling in de klas. Ik vraag de leerlingen van de tweede en de vijfde rij hun tafels naar het midden te schuiven. Zo ontstaat een rij van steeds een tafeltje achter elkaar, dan een blok van vier tafels, dan weer een rij van een. Het middelste blok is het niemandsland. Alle leerlingen krijgen een proefwerkblaadje, met de opdracht er een prop van te maken en die prop in de hand te houden (de laatste instructie moet er nadrukkelijk bij ...). Dit veroorzaakt wat verwarring, hoewel er altijd wel een slimmerik is die ineens de bedoeling begrijpt.

De volgende stap is het maken van partijen. Wijs een derde van de klas aan: zij zijn de Centralen. De rest van de klas (tweederde dus) speelt de Geallieerden. Met deze verhouding is het gewenste eindresultaat vrijwel gegarandeerd.

Wanneer de klas netjes in tweeën wordt gedeeld, zouden de Centralen nog wel eens kunnen winnen en dat is natuurlijk niet de bedoeling.

Dirigeer de partijen elk een loopgraaf in (de ruimte tussen de rijen tafels en het niemandsland in het midden). Afhankelijk van het lokaal en de groep wordt er misschien geprotesteerd tegen de vieze vloer, maar dan is het zaak om als docent even de strenge generaal te spelen (tenzij ze gelijk hebben en het echt niet kan).

De leerlingen zitten nu op de grond, onder het niveau van de tafeltjes. Reageer zodra er eentje zijn hoofd boven de tafeltjes uitsteekt meteen met: 'Kijk uit, als je wordt beschoten ben je zo een makkelijk doelwit'.

Uitvoering

Schets de situatie. 'Stel je voor het is nat en blubberig. Je hebt geen vers drinkwater, en je wilt graag wat warm eten maar dat is er niet. Je voelt iets kriebelen. Kijk, een rat knabbelt aan je voeten. Je bent bang. Je tegenstanders zitten ook in een loopgraaf en je kunt ze niet zien. In de verte hoor je kogels fluiten. Zouden ze hierheen komen? Je hoort je vriend jammeren die bij de vorige aanval zijn hand heeft verloren.

Je hebt het koud, en je buurman heeft luizen.'

Deze achtergrondinformatie is cruciaal voor het slagen van de les. Het is immers de bedoeling dat de leerlingen zich gaan voorstellen hoe het geweest is in de loopgraven. Een aantal (plastische) details helpt enorm om je in te leven in een soldaat.

Leg nu pas uit wat de bedoeling is. 'Je moet proberen de vijand uit zijn loopgraaf te verdrijven. Straks, na een teken van de generaal, mag iedereen zijn kogel afvuren naar de overkant. Als je geraakt bent, ben je dood, en als je dood bent kan je niet meer schieten. Propjes van iemand anders oprapen om nog eens te gooien is verboden. Iedereen schiet dus één keer.'

Geef het teken.

Meestal gaan de leerlingen nu heel voorzichtig te werk. Een dappere leerling probeert te gaan staan om goed zicht te hebben en wordt meteen door de tegenpartij geraakt. De rest leert hiervan en probeert zich snel op te richten, te mikken en weer achter de tafels te schuilen. Zo vliegen er een tijdje propjes heen en weer. Als het nodig is, kan de generaal zijn troepen aanmoedigen ('stelletje lafaards, je moet risico nemen, zo winnen we nooit').

Mogelijke variaties

Er zijn vele varianten mogelijk op dit basisspel. Je kunt als docent vrij eenvoudig vliegtuig spelen. Neem zelf ook een paar propjes en ga op een tafel staan. Bekogel beide loopgraven. Vertel bij de nabespreking dat de bombardementen vaak mis gingen vanwege het gebrek aan zicht en radarapparatuur. Reken bij deze variant wel op een regen aan propjes terug. (Toen ik dit voor het eerst deed, ving een collega me op in de pauze om me te troosten. Ze was langs mijn lokaal gelopen en had door het raam gezien dat de kinderen me bekogelden met propjes. Of het wel goed met me ging?)

Een andere variant is om twee leerlingen generaal te laten spelen om hun leger aan te moedigen. En, wat bewerkelijker maar wel leuk, een thuisfront is ook mogelijk. Een groepje leerlingen (meisjes) wordt op de gang gezet, eventueel na ze eerst te laten 'trouwen'. Ze krijgen niet te horen wat de rest van de klas gaat doen. Regelmatig wordt er een doodsbericht naar buiten gestuurd. Het is de bedoeling dat deze leerlingen bij de nabespreking aangeven dat het frustrerend was om niet te weten wat er precies gebeurt, terwijl er wel steeds meer 'geliefden' sneuvelen.

Uiteraard kan het lokaal wat meer op een oorlogssituatie lijken door het te verduisteren, of herrie (op geluidsband) af te spelen. Oorlogsgeluiden zijn te vinden op <http://www.worldwar1.com/media.htm>

Als de propjesregen staakt, legt de generaal het spel stil. Tijd om de doden te tellen. De geallieerden zullen meer overlevenden hebben dan de Centralen, dat is gegarandeerd door de hoeveelheid leerlingen in elke loopgraaf.

Voer nu het gesprek over het verloop van de Eerste Wereldoorlog. Hoeveel doden heeft het veroveren van vier tafels niemandsland gekost? Zijn jullie in staat geweest de vijand uit zijn loopgraaf te verdrijven? Zijn de tafels wel veroverd? Waarom zou de oorlog zo lang hebben geduurd? Misschien vraagt een leerling naar gifgas, tanks, prikkeldraad, vliegtuigen. Vertel zo veel of zo weinig als je wilt. Laat de klas zelf tot de conclusie komen

dat het aantal beschikbare manschappen bij het winnen van de Eerste Wereldoorlog een belangrijke rol heeft gespeeld.

Evaluatie

Vraag de klas weer terug te keren naar het hier en nu. De meeste leerlingen zijn blij weer op een stoel te zitten. Om de wat baldadige sfeer te doorbreken die snel ontstaat aan het eind van het propjesgooien, is het belangrijk om de les af te sluiten met een kleine evaluatie. Het was immers niet alleen een spelletje, maar ook een leermoment. Leerlingen blijken heel goed in staat deze omslag te maken en te benoemen wat ze nu eigenlijk precies hebben gedaan. Ik geef de leerlingen een los blaadje papier. Mijn standaardvragen zijn de drie volgende: Wat heb ik gedaan? Wat heb ik geleerd? Wat vond ik ervan? Andere reflectievragen zijn ook mogelijk, bijvoorbeeld de vraag waar ze na deze ervaring meer over zouden willen weten. De leerlingen krijgen tien minuten om de vragen in stilte, voor zichzelf en op papier te beantwoorden. De antwoorden leveren ze in. Ik beoordeel deze verslagjes niet, maar gebruik ze als uitgangspunt voor de volgende les.

Het is opvallend dat de evaluaties van de meeste leerlingen nauwelijks verschillen. Natuurlijk schrijven sommigen dat ze het niet leuk vonden om op de grond te zitten, of dat ze het flauw vonden dat ze niet meer mochten gooien als ze geraakt waren. De meeste leerlingen vinden dat ze zo beter leren dan uit het boek en veel van hen voegen eraan toe: 'Leuk, weer eens wat anders'. Bijna iedereen schrijft op dat ze nu beter snappen hoe het ging

in de Eerste Wereldoorlog, of dat ze er nooit bij hadden nagedacht hoe het is om echt te moeten vechten.

Uiteindelijk komt het er op neer dat hun abstracte idee van oorlog een concretere invulling heeft gekregen. Ook hebben de leerlingen gezien dat hun beeld van oorlog niet overeenkomt met de gang van zaken in de loopgraven. Ze hebben daarmee ook geleerd dat de manier waarop oorlog wordt gevoerd tijdsafhankelijk is.

Als mooi en compleet voorbeeld citeer ik Sanne.

'Wat heb ik gedaan? We hebben een stukje van 1WO nagedaan: we moesten in een loopgraaf gaan zitten en onze kogels (papierpropjes) afvuren op onze tegenstander die in de andere loopgraaf zat.

Wat heb ik geleerd? Ik had er nooit echt bij nagedacht hoe dat te werk ging, zo een oorlog, maar nu heb ik daar wel een idee over.

Wat vond ik ervan? Ik vond het wel leuk om te doen en grappig, maar ik denk wel dat het in het echt niet grappig was!'

Slot

Het is vast niet in alle klassen mogelijk om min of meer gediciplineerd 'oorlogje' te spelen en daar ook nog learendement uit te halen. Mijn ervaring is dat in de derde klassen (havo/vwo) van mijn school in Amsterdam weinig problemen ontstaan, zolang de leerlingen duidelijk weten wat er van ze verwacht wordt. Ik ben zeer benieuwd naar ervaringen van anderen die deze les willen uitvoeren. Suggesties en aanvullingen zijn van harte welkom!

tessadeleur@yahoo.com